

KÖTÖTT PÁLYÁK – KOMPETENS CSELEKVŐK

Kötetlen 2015.

Az ELTE Angelus Róbert Társadalomtudományi Szakkollégiumának tanulmánykötete.

Budapest: ELTE Angelus Róbert Társadalomtudományi Szakkollégium, 2015

Mire valók az évkönyvek? Egyfelől igazolják, hogy az évkönyvet kiadó intézményekben – jelen esetben az ELTE Angelus Róbertről elnevezett Társadalomtudományi Szakkollégiumában (ELTE ARTSZ) – *valóban* folyik társadalomtudományi kutatómunka. Afféle *teljesítményigazolás* ez, a szakkollégium és a kötetben¹ tanulmányt közlő tagok részéről egyaránt. „Miután a publikációs listákat és idézettségi adatokat felvonultató önéletrajzok divatja járja – írja a 2013-as évkönyv előszavában Wessely Anna, a szakkollégium igazgatója –, a *Kötetlen*ben való megjelenés lehetősége már önmagában is becsülendő.” (Wessely 2013: 7). És valóban: az itt közölt dolgozatok dokumentálják a szakkollégiumban folyó vizsgálatokat, a közös gondolkodást és az elemzéseiket ilyen módon közre adók által elvégzett munkát.

Wessely Anna ugyanakkor sietve teszi hozzá, hogy a lényeg mégsem ez, és ezzel el is érkeztünk a másfelőlhez. Az évkönyvek értelme másfelől az, hogy az így-úgy felmerülő kutatási kérdések nyomába eredő fiatal kutatók olyan formában oszthassák meg bennük tapasztalataikat és az elemzés nyomán megfogalmazódó válaszaikat, hogy azok számot tarthassanak a potenciális olvasók figyelmére és érdeklődésére. A szerzők dolga, hogy alaposan végiggondolják: *kihez* próbálnak beszélni, *mit* tartanak fontosnak elmondani, és *hogyan* fogalmazzák meg közlendőjüket. Vagyis annak érdekében, hogy a kommunikáció valóban megtörténhessen (hiszen a vakvilágba kiáltott szó még nem kommunikáció), mindig a szerző feladata, hogy „döntse el, kikhez akar szólni, keltse fel és tartsa ébren az érdeklődésüket, az ismereteikhez és az ízlésükhöz szabott nyelven és stílusban fejtse ki mondandóját, vegye figyelembe és előre válaszolja meg várható ellenvetéseiket.” (Wessely 2013: 7)

---

¹ Letölthető itt: http://angelusz.elte.hu/sites/default/files/kotetlen_2015.pdf

A *Kötetlen* igazi feladata sokkal inkább ez, vagyis hogy fiatal kutatók, szakkollégisták számára medréül szolgáljon ama vágy hömpölygésének, amelyről Sik Domonkos írt a 2014-es, tavalyi évkönyvet bemutató írásában: „A kötetet olvasva mindvégig jól érzékelhető a szerzők őszinte érdeklődése választott témájuk iránt, a vágy, hogy megfogalmazzanak, és minél alaposabban megválaszoljanak kérdéseket. E vágy olyan nélkülözhetetlen előfeltétele a kutatásnak, amiről napjaink üzemszerű tudományos termelési logikájának árnyékában a kelleténél kevesebb szó esik. Pedig egyebek mellett ez ösztönözhet arra is, hogy a konkrét empirikus kérdések és az általánosabb elméleti tétek között megpróbáljon kapcsolatot létesíteni a kutató, így téve lehetővé a minél mélyebb megértést.” (Sik 2014: 190)

A *Kötetlen*, ahogyan a 2008-as első megjelenése óta minden évben, ezúttal sem tematikusan fűzi egybe a benne szereplő munkákat. Ezért is az a neve, ami. A minőség a fontos – valamennyi most megjelent dolgozat díjat nyert az idei Országos Tudományos Diákköri Konferencián (OTDK-n) –, a tanulmánygyűjteményeknek nincsen közös tematikájuk. Mégis, az elemző tekintet – ha kell – megtalálja az összefüggést a témák látszólag szétfutó szálai között is. Kellő távolságból tekintve, úgy látom, valamennyi írás meghatározott cselekvők kompetenciáinak (élet)történeti kialakulásával, valamint avval foglalkozik, hogy e kompetenciákat hogyan tudják e cselekvők strukturálisan behatárolt keretek között alkalmazni. Hogyan tudnak viszonylag kötött pályákon viszonylag autonóm módon cselekedni? E triviálisnak ható alapkérdés *a priori* természetesen eldönthetetlen. Elemzést igényel, mégpedig *történeti* elemzést. Mindkét eleme kulcsfontosságú: mind a kompetens cselekvő *mozgástere* (viszonylagos szabadsága, relatív autonómiája), mind a kötött pályák *kényszerrei* (feltételei és akadályai). Minden egyes empirikus esetben konkrétan vizsgálandó kutatási kérdés, hogy az adott helyzetben cselekvők (legyenek azok bár személyek vagy intézmények) milyen történetileg kialakult kondíciók mentén, milyen erőforrások strukturálta erőterében, milyen elsajátított kompetenciák révén tudják (vagy nem tudják) elérni, aminek elérésére törekszenek (Bourdieu 2000).

Az első tanulmányban Földesi Judit például az olvasási kompetencia élettörténeti eredetét vizsgálja („*Felnőttünk a könyvvel*”: *Az olvasási szokások kialakulásáról*, OTDK 2. díj és különdíj, szociológia szekció). Az olvasás praxisának (gyermekkori) kialakulása, a rendszeres olvasásra nevelés és nevelődés strukturálisan megszabott feltételek mentén megy végbe, ilyen módon pedig a rendszeres olvasás biztosította „hasznokból” sem egyformán részesül mindenki. Földesi Judit egy könyvkiadó megbízásából indított vizsgálat adatait elemezve arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen feltételek mentén alakul ki az olvasás viszonylag stabil felnőttkori gyakorlata. Leíró statisztikák elemzése és egy fókuszcsoporthoz tartozó vizsgálat eredményei alapján – igazolva hipotéziseit – arra jut, hogy nagyobb valószínűséggel válnak rendszeres olvasókká azok, akiknek szülei magasabb osztályhelyzetűek (vagy legalábbis magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek), akiknek szülei sokat olvasó, a könyveket szerető emberek (voltak). A mintakövetés hatása így egyértelműen nagyobb, mint az olvasásra kényszerítés azon álságos szülői stratégiája, amikor bár a szülők nem (vagy csak alig) olvasnak, azt mégis a gyermek kötelességévé teszi. A tapasztalatok alapján hasonlóan kontraproduktív stratégiának bizonyul a kötelező irodalmak erőltetése anélkül, hogy a szülőkből és főként magyartanárokból álló közvetlen pedagógiai környezet az olvasás *belső* motivációját is kialakítaná a fiatalokban.

Az olvasáskutatás hazai hagyományaira bőségesen hivatkozó Földesi Judit meglehetősen lehangoló képet fest az olvasási kompetencia kialakulását, illetve stabil gyakorlattá válását akadályozó körülmények számbavételekor. Az olvasás ügyét válságosnak látja és láttatja, oktatáspolitikai beavatkozást, reformot sürget. Elemzésének olvasása közben azon gondolkodtam, az általa leírt borús tendenciák mellett vajon nem az olvasási praxis radikális *átalakulásáról* van-e szó? Könnyen lehet, hogy kevesebbet olvasunk (főleg könyvet, különösen könyvet *elejétől a végéig*), ám rövidebb-hosszabb újságcikkeket, blogposztokat, bejegyzéseket, hozzászólásokat – azaz egészen más jellegű írásokat – alighanem sokkal többet. Nem állítom természetesen, hogy ez az új fejlemény ellensúlyozná a könyvolvasás radikális visszaesését. Inkább azt hangsúlyozom, hogy a visszaesésen belül alighanem egy radikális belső átalakulás is megfigyelhető. A *Harry Potter* és a *Gyűrűk Ura* sorozatok sikerei mindenestre felcsillantanak némi reményt. Az olvasás általános válságát a „kötelezőktől” eltérő jellegű irodalom megjelenése és széles körű olvasottsága talán mégiscsak ellensúlyozhatja. A tanulmányban testet öltő vizsgálat folytatása, illetve továbbgondolása esetén elsősorban Pierre Bourdieu olyan művészet- és kultúraszociológiai tárgyú munkáinak jobb megismerését javasolnám, amelyek tágabb összefüggésbe helyezhetik az olvasás szeretetének kialakulását. (Lásd például: *A művészet szeretete* címmel magyarul meg nem jelent elemzését a múzeum világról és a látogatók összetételéről, vagy *A művészeti észlelés szociológiai elméletének elemei* című remek tanulmányát, amely a műélvezet kompetenciáinak kialakulásáról és ennek társadalmi meghatározottságairól igazít el – Bourdieu 1978.)

Az idei *Kötetlen* második tanulmánya egy olyan kutatócsoport akciókutatásba forduló terepkutatásáról tájékoztat, amelynek tagjai – Bacsák Dániel, Bezsényi Tamás, Schuller Csaba és Szeitl Blanka – mindannyian publikáltak már a korábbi évkönyvekben, és akik (ettől nem függetlenül) a szakkollégium legproduktívabb tagjai közé tartoznak. A téma rendkívül aktuális és izgalmas: képes-e a sport – jelen esetben a labdarúgás – emancipatórikus hatást kifejteni szegény sorsú nyolcadik és kilencedik kerületi roma/cigány fiatalok körében? („*Nem tudnak ezek dolgozni, csak focizni!*” *Elméleti és módszertani dilemmák az Orczy-kerti Farkasok labdarúgócsapatával végzett kutatás során*, OTDK különdíj, szociológia szekció.) A Pindák László edzette „Orczy-kerti Farkasok” – 30–40 futballozó fiúból szervezett csapat – képessé tudja-e tenni e pesti srácokat arra, hogy a meghatározott célokra alárendelt szisztematikus erőfeszítés, a rendszeres testedzés által kiutat találjanak nemzedékről nemzedékre átörökített hátrányos helyzetük meghatározottságaiból? Érdemi erőforrások nélkül hogyan tudja e megszállott edző megszervezni és fenntartani csapatát? Ellentmondásos személye (a szervező és egyetlen stabil intézménye) hogyan nyomja rá a bélyegét a csoporton belüli dinamikákra? Ténylegesen milyen hatással van a fiatalokra ez a kezdeményezés, kollektív öntudatra ébreszti-e őket, sikerül-e a kiemelkedés? És ha mindenkinek nem is, legalább egyiküknek-másikuknak?

Hallatlanul érdekes kérdések ezek, s ezen mit sem változtat, hogy a legtöbbre a kutatócsoport válasza a nem felé hajlik. Rendkívül fontos és aktuális kérdéseket tesznek fel, és nem is csak a kritikai pedagógia felől nézve, melynek értelmezési keretét a vizsgálatukhoz kölcsönözték. Külön dicsérendő a kutatócsoport problémaérzékenysége, amivel meglátták és követni kezdték ezt az élet rendezte „kísérletet”. Az általuk felvetett elméleti és módszertani dilemmák még akkor is nagyon tanulságosak, ha kutatási beszámolójukban – a jelen állás szerint – nem mindig tudnak „végső”, és önmaguk számára is megnyugtató válaszokat adni saját kérdéseikre. Minden sorukon látszik a küzdelem, a birkózás a témával. Noha eleinte csak kívülről és hűvösen kívánták

vizsgálni a csapat szerveződését és dinamikáit, „a terep” – előre nem várt módon – érzelmileg is involválta a kutatócsoport tagjait. A részben a sajtóból ismert, önmagát talán könnyű kis edzésnek, kutatási tréningnek mutató sztori felgöngyöltése fokról-fokra kebelezte be a fiatal kutatókat, s vált olyan megfeszített erőpróbává, sőt eleven emberek életének drámájává, amit nemcsak hogy *megírni* nem lehetett könnyű, de amiből *kilépni* sem volt (és lesz) egyszerű. Az igazi empirikus munka gyakorta ilyen: nem hagyja magát „lekapcsolni”, mint az SPSS, sem „bezárni”, ahogyan legépelte interjúk Word-fájljait tüntetjük el egyetlen mozdulattal a képernyőnkéről. Az igazi empiria gyakran velünk marad, elvárásokkal zargat, részvételt követel, beavatkozásért, felelősségvállalásért, segítségért perel. Érzelmi munkát követel. Kemény, izzasztó edzéssé válik, amiben a befektetett idő, intellektuális és emocionális energia, azaz a komplex kutatói munka olykor csak késleltetve térül meg. Akárcsak a Farkasok munkája a pályán. Vajon meddig tart ki a bourdieu-i értelemben vett „illúzió”? A hit a játék értelmességében? A befektetés megtérülésében? Abban, hogy érdemes edzeni, és érdemes az edző fiatalok és mindenható edzőjük viszonyait kutatni?

Ha folytatják tapasztalataik formába öntését, azt tanácsolnám, gondolkodjanak el újra azon a dilemmán, amit az edző esetleges rasszizmusának kérdéseként ragadtak meg. Írják le pontosabban, hogy ténylegesen hogyan hat a csapaton belüli dinamikára az, amit az edző *tesz*, és hogyan az, amit *mond*? Hogyan hat a fiatalok kollektív és individuális önbecsülésére, ahogyan Pindák László *bánik velük* és a fülük hallatára *utal rájuk*? Alighanem meglehetősen komplex és ellentmondásos hatást gyakorol rájuk a személye (ahogyan – úgy tűnik – a kutatókra tett hatása sem mentes az ambivalenciáktól). Mégis, a szöveg olvastán úgy tűnik, a kutatócsoportnak sokkal több tapasztalata van erről a mikrokörnyezetről, mint amit ebben a munkájukban az olvasók elé tárnak. Több mondanivalója lenne a csapatról és az azt egyszerre ösztönző és korlátozó, egyszemélyi intézményként mindent megszervező személyről, mint amennyit e dolgozat keretei között megosztottak velünk. Talán újabb terepmunka-fázis nélkül is továbbgondolhatók a szerzett tapasztalatok, és kisebb-nagyobb változtatás után mégiscsak választ kaphatnánk azokra a kérdésekre is, amiket a kutatócsoport tagjai már e munkában feltettek. Talán tartogat még kihívást – és *győzelmet!* – ez az ártatlannak induló, majd hamarosan sajátos akciókutatásba fordult megismerési projekt.

Az ismeretelméleti probléma, hogy hogyan konceptualizáljunk egy jelenséget, amiben mi magunk is benne vagyunk (voltunk), s ilyen módon a vizsgálat tárgyán belül mi magunk is ott mozgolódunk (mozgolódunk), régóta nehéz feladat elé állítja az előbb *mozgalomszervezéssel*, majd *mozgalomkutatással* foglalkozókat. Jól ismeri ezt a problémát Fényes Csongor is, amikor távolságot teremtve tárgyszerű látásmódot keres (és talál) az első budapesti egyetemfoglalás értelmezéséhez. (*Mozgolódás, tüntetés, foglalás: A budapesti egyetemfoglalás felépítése és működése*, korábbi változata 2. díjat szerzett az OTDK politikatudományi szekciójában.) Milyen eszközökkel fejezték ki tiltakozásukat az aktivisták? Honnan kölcsönözték az ellenállás mintáit, nyelvét és gyakorlati formáit? Vajon valóban nélkülözte a hierarchiát az egyetemfoglalók szerveződése? Tudjuk, formális „vezetői” pozíciók nem voltak – bár mintha ezt sem a támogató, sem az ellenséges sajtó nem lett volna képes (vagy hajlandó?) tudomásul venni. De mi volt a helyzet az *informális* viszonyokkal? A tapasztaltabb, „rátermettebb”, netán „karizmatikusabb” aktivisták sem emelkedtek ki a szervezkedés közben? És ha mégis, vajon minek köszönhetik nagyobb megbecsültségüket? Ha volt, mi volt nagyobb presztízszük forrása?

Fényes Csongor mintaszerűen hajlékony és innovatív módszerekkel ered e kérdések nyomába. A megismerendő jelenséghez szabja megismerési eszközeit, kombinálja a fókuszcsoporthoz és az egyénre szabott strukturált interjú módszerét a sajtóelemzéssel és tereptapasztalatainak feldolgozásával. Felfejti az itthon teljességgel újszerűnek ható mozgalmi eszköztár forrásait, s közben a tiltakozás egyes formáit az 1968-as diákmozgalmakig, másokat a kétezres évek globalizációkritikus megmozdulásaiig, a későbbi *Indignadosig*, *Occupy Wall Streetig*, *Hallgatói Hálózatig* követ vissza. A budapesti egyetemfoglalás igazi ötlet- és mintaadója azonban – helyesen – a néhány évvel korábbi zágrábi egyetemfoglalásban találja meg. Szakszerűen összehasonlítja a horvát és a magyar egyetemfoglalás belső szabályait és gyakorlatát, s máris az informális hierarchia problémájába ütközik. Ahogyan ugyanis a zágrábi egyetemfoglalók jól kitalált és a gyakorlatba is átültetett belső intézményekkel korlátozták a kiemelkedést és védték a hierarchiamentesség – általuk is nagyra becsült – eszményét, addig a budapesti mintakövetők már nem fektettek ehhez fogható súlyt a belső hatalmi és tekintélyviszonyok hatékony szabályozására, egyes személyiségek kiemelkedésének korlátozására.

Az informális hierarchia az első pillanattól kezdve tapasztalható volt – ha másban először még nem is, abban feltétlenül, hogy ki lépett be „HaHásként” (a Hallgatói Hálózat addigra tapasztalatot szerzett aktivistájaként), és ki frissen csatlakozó egyetemfoglalóként. A javarészt többgenerációs értelmiségi, (felső)középosztályi családi környezetben, illetve „jobb” iskolákban elsajátított közéleti elkötelezettség és aktivitás, szervezőképesség, érvelési és meggyőzői képességek, valamint a jelentős időt és energiát felemésztő előzetes mozgalmi munka során felhalmozott szimbolikus tőke az egyetemfoglalás döntéseinek meghozatalában mind-mind profitábilissá váltak. A „karizma” e dolgozatban sem önmagát természettől adottnak mutató készségek összességéeként, hanem jelentős beruházás révén felhalmozott munka eredményeként tűnik fel. Szimbolikus tőkeként. A meggyőzően beszélő, ha kell, tüzesen, ha kell, elegánsan érvelő, határozottan és praktikus szervezkedő, olajozottan együttműködő, az egyetemfoglaló fiatalok közül kiemelkedő „szervezői mag” tagjai olyan kompetenciák (adekvát aktivista habitus s egyben inkorporált kulturális tőke) birtokosai, amelyek társadalmi eloszlása legalább olyan távol áll a véletlenszerű disztribúciótól, mint a vagyoné (a gazdasági tőkéé) a mai Magyarországon. A kutatás folytatását, s e bourdieu-i eszközökkel remekül megragadható jelenség-együttes további mélyreható elemzését kíváncsi olvasóként (és támogató témavezetőként is) nagy érdeklődéssel várom.

Az olvasási kompetencia kialakulása, az Orczy-kerti Farkasok játékérzékének és öntudatra ébredésének alakulása vagy az egyetemfoglalók mozgalmiszervező képességének genezise mind-mind olyan kutatási problémák, amelyek csak történeti létrejöttükben és formálódásukban érthetőek meg. Így van ez a szervezett bűnözéssel is, melynek rendszerváltás utáni alakulását Bezenyi Tamás is történeti genezise felől próbálja megragadni – mégpedig két kompetens cselekvő, Stadler József akasztói vállalkozó és Tasnádi Péter, „az első magyar keresztapa” esetének tanulmányozásán keresztül. (*Szervezett bűnözés Magyarországon a rendszerváltás tükrében*, OTDK 3. díj, szociológia szekció.) Rendkívül izgalmas kérdéseket tesz fel e dolgozatában is: a rendszerváltás útfüggő átalakulása milyen pályákat nyitott meg a zavarosban halászni kívánó „újító”, illetve „lázdó” bűnelkövetők előtt? Milyen stratégiával vált a számadó juhászból lett akasztói vállalkozó szervezett keretek között dolgozó milliárdos bűnelkövetővé? Hol és hogyan találta meg a bontakozó piacok felettébb profitábilis (bár illegális) réseit a médiát szintűgy profin használó Tasnádi Péter? Mit tudtak, hogyan gondolkodtak és miként manővereztek, amíg azok lettek, amik – a rendszerváltás utáni hazai szervezett bűnözés híres-hírhedt vezéralakjai?

Az esettanulmányok ritkán adnak „végső” válaszokat a „nagy kérdésekre”, ám nem vezet más út e nagy kérdések empirikus megválaszolása felé, mint ilyen esettanulmányokon keresztül. A szervezett bűnözés rendszerváltás utáni magyarországi történetének felgöngyölítéséhez Bezsenyi Tamás e dolgozatával is úgy járul hozzá, hogy abban mindvégig ott rejlik a figyelemre méltó ambíció: végső soron *az egészet* akarja megérteni, nem pusztán az egyes eseteket. Túl akar látni Stadler, Tasnádi, a VICO-s Fenyő János, a „lízingelés” ügyeskedések és a bajai totókirály, Molnár Tibor ügyén: a szervezett bűnözés *eltérő módozataira és mintázataira* figyel. Körültekintő kutatói hozzáállására jó példa, hogy a vonatkozó szakirodalom, az oknyomozó újságírók munkái, valamint a legrelevánsabb információkkal rendelkező rendőrtisztekkel készített saját interjúi mellett olyan népszerű könyveket is forgat, amelyekben a bűnelkövetők maguk írnák-íratják meg nyilvános védőbeszédként is felfogható történetüket. (Elég csak az Akasztón, a Kastély-Bor Kft. gondozásában megjelent Stadler-könyvre, vagy Tasnádi Péter *Maffia életre-halálra?* című munkájára utalni.) A mikrotörténettel (is) foglalkozó társadalomtörténész és kriminológus nem egyszer maga is nyomozóként ismer önmagára – ez a detektívekre emlékeztető beállítottság Bezsenyi Tamás eddig közreadott, szép számú munkájában is érzékelhető volt. Itt is jól látható: maga is nagy élvezettel nyomoz. Ha jól sikerül gazdálkodnia erőforrásaival, már eddig is számos remek elemzést produkáló, sokféle ágazó kutatómunkája „nagy válaszokat” kínáló művekben is testet fog ölteni. Ebben bízom, egyben ezt kívánom neki – és mindannyiunknak.

Aki ismeri Bruno Latour rendkívül szórakoztató tudományszociológiai tanmeséjét a három kis dinoszauruszról (Latour 1997), alighanem különösen élvezetesnek találja majd Ambrus Márton pompás elemzését a magyar nyelv és nemzet, a magyarság eredetének meghatározása fölött folytatott XIX. századi tudományos csatározásokról. (*Magyarságkonstrukció az „ugor-török háborúban”*, OTDK 3. díj, Művelődéstörténet és-elmélet, tudomány- és technikatörténet szekció.) Első hallásra meghökkentőnek és tét nélkülinek tűnik a vita: ugyan mi jelentősége annak, hogy a magyar nyelv a török-tatár (esetleg türk) nyelvek családjába tartozik-e vagy inkább a finn-ugor nyelvek közé? Milyen módszerekkel vizsgálható a „nyelvrokonság”? Milyen adatok tekinthetők bizonyítékoknak? Egyáltalán: hogyan rekonstruálható a korabeli nyelv és nyelvhasználat? De még ha vannak is nyomok: miért fontos ez egyáltalán?

Nem érthetnénk, ha nem ismernénk a mondást: mostantól minden másképp *volt*. A múltra, különösen az ős- vagy eredettörténetre vonatkozó kevés adat miatt egészen kevés új „nyom” is radikális fordulatokat hozhat az arról ápolt tudásunkban, *hogyan is történt valójában*. Különösen akkor bonyolult a helyzet, ha a vonatkozó történeti kérdés – mint ez is – a nemzeti önazonosság elevevébe vág: mi a magyar (és honnan jött)? Mire termett? Hogyan jellemezhető nemzeti karaktere? Mit mondhatunk a „népszelleméről”? Kikhez köti „nyelv-” vagy netán „szellemrokonság”? A nemzetépítés, a nemzeti érzület kialakítása, táplálása, a nemzeti identitás alapkérdései ezek, így nem véletlen, ha végső soron politikai kérdéseket látunk bennük. Nemzetpolitikai, emlékezetpolitikai, identitáspolitikai kérdéseket, a szimbolikus pártpolitizálás gyakran prezentista történetkonstrukciókat felhasználó csatározásainak tétjeit. Így képes a magyarság eredetéről szóló tudományos diskurzus oly szorosan összegabalyodni az eredetmítoszokkal, az erős nemzet igényét kifejező vággyal, hogy aztán szakember legyen a talpán, aki hosszas és alapos elemzésekben szét tudja válogatni e szálakat.

Akárcsak Latour arról szóló tanmeséjében, hogy mit is tudhatunk valójában a dinoszauruszokról: „Volt egyszer három kis dinoszaurusz. Az elsőt Reálsaurusznak hívták, a másodikat Szcientosaurusz-nak, a harmadik, az aranyos Popsaurusz névre hallgatott. Senki se tudta, honnan származtak, s ezért egy szociológust fogadtak föl, próbálná meg kibogozni vérfertőző kapcsolataik genetikai gombolyagát. Vizsgálata már a kezdet kezdetén módszertani problémákba ütközött. Először megpróbálta időrendbe állítani ezeket a nagydarab állatokat: az első dinoszaurusz mintegy 150 millió évvel ezelőtt ugrándozott; a második a XIX. század közepén látta meg a napvilágot Angliában; ami a harmadikat illeti, úgy tűnt, mintha örökké létezett volna, nyomát éppúgy meg lehetett találni a *science fiction* regényekben, mint *Disneyland* sétaútjain.” (Latour 1997: 185)

Így van ez – mint Ambrus Márton kimutatja – a magyarság és a magyar nyelv őstörténetével is, amikor a XIX. század közepén a különféle Szciento-magyarságkonstrukciók (képviselői) egymással viaskodnak a tudományos elismertetésért. Külön érdekes, hogy a vita főszereplői – Vámbéry Ármin, Hunfalvy Pál és Budenz József – álláspontjai időközben radikálisan megváltoznak. Vámbéry, aki később a magyar nyelv török-tatár nyelvcsaládba tartozását állítja, korábban finnugor-párti volt, míg későbbi fő vitapartnerei, Hunfalvy és Budenz, akik később a finn-ugor oldalon harcolnak majd, eleinte maguk is a török nyelvrokonság hipotézisét vallották. Sajátos „keresztmozgással” mindhárom főszereplő térfelet váltott a háború során. És miközben mindannyian a magyar nyelv eredetéről (a Reálsauruszról) beszéltek, a Szcientosaurusz ezt látva csak kapkodja a fejét, a Popsaurusz pedig annak ellenére is bőszen tartja magát másfél évszázaddal később is a török-tatár-türk családba tartozónak, hogy időközben a tudósok réges-rég megállapodni látszanak a finnugor győzelem mellett. (Hacsak azt az eshetőséget nem vesszük figyelembe, hogy mindeközben a Popsaurusz hívei Habsburg-párti összeesküvésként, hazugságként „leplezik le” Hunfalvy és Budenz Szcientosauruszát, s vallják Popsauruszukat a Reálsaurusz *egyetlen, igazi, eltítkolt* leszármazottjának.)

Ambrus Márton a hatalmi-politikai erőter által áthatott tudományos mező egyik belső küzdelmét írja meg éles szemű és jó tollú tudományszociológusként. Ahogyan a többi dolgozat szerzőjét, őt is a megkezdett és jelen formában publikált vizsgálat *folytatására és elmélyítésére* szeretném ösztönözni. Folytassátok, mert megéri, és vagyunk elegen, akik olvassák, értik és értékelik is nagyszerű elemzéseiteket! Dolgozatot, elemzést, vizsgálatot „befejezni” úgysem, csak „abbahagyni” lehet. A *Kötetlen* mint az ARTSZ évkönyve, reményeink szerint továbbra is medréül szolgálhat a szakkollégisták megismerési vágya hömpölygésének. Legyenek ezek a dolgozatok mintapéldák a szakkollégium jelenlegi és jövőbeni tagjai előtt is arra, hogyan lehet értelmesen és érdekesen kötött pályákon mozgó kompetens cselekvők stratégiáit hajlékony módszerekkel, intelligensen kutatni! Legyenek e közreadott írások fontos mérföldkövei, nem pedig záróelemei a szakkollégiumban folytatott vizsgálatoknak!

HIVATKOZÁSOK

- Bourdieu, P. (1978) A művészeti észlelés szociológiai elméletének elemei. (Ford. Józsa P.) In Józsa P. (szerk.) *Művészetszociológia. Válogatott tanulmányok*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 175–200.
- Bourdieu, P. (2000) A mezők logikája. (Ford. Ádám P.) In Felkai G. – Némedi D. – Somlai P. (szerk.) *Olvasókönyv a szociológia történetéhez II. Szociológiai Irányzatok a XX. században*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 418–430.
- Latour, B. (1997) A három kis dinoszaurusz, avagy a szociológus rémálma. Tanmese; fennhangon olvasandó az ismeretlen relativista sírjánál. (Ford. Némedi D.) *Szociológiai Figyelő*, (új folyam), 12 (1–2), 185–190.
- Sik D. (2014) Kötetlenül. Az Angelusz Róbert Társadalomtudományi Szakkollégiumának tanulmánykötetéről. *socio.hu*, 4 (4), 190–194.
- Wessely A. (2013) Előszó. In *Kötetlen 2013*. Az ELTE Angelusz Róbert Társadalomtudományi Szakkollégiumának tanulmánykötete. Budapest: ELTE Angelusz Róbert Társadalomtudományi Szakkollégium, 7.